

Somogy megye csípőszúnyogjainak katalógusa (Diptera: Culicidae)

TÓTH SÁNDOR

TÓTH S.: *Checklist of mosquito of Somogy county (Diptera: Culicidae)*

Abstract: The mosquito fauna of Somogy county is well known. This is especially true for certain areas of the county, namely the region around Lake Balaton, alongside the River Dráva and Boronka-melléki Landscape Protection Area. According to the available data, the occurrence of 80% of the Hungarian fauna (35 species + 1 subspecies) can be proved to exist in the area of Somogy county. The fauna is rich in rare and special elements, such as: *Aedes communis* (De Geer, 1776), *Aedes leucomelas* (Meigen, 1804), *Aedes pulchritarsis* (Rondani, 1872), *Anopheles algeriensis* Theobald, 1903, *Anopheles hyrcanus* (Pallas, 1771), *Culex theileri* Theobald, 1903, *Culiseta alaskaensis* (Ludlow, 1906), *Culiseta subochrea* (Edwards, 1921).

Bevezetés

Magyarország csípőszúnyog faunája általánosságban jól kutatottnak nevezhető. Ebben közrejátszott az, hogy három fajuk egyes vidékeinken, az egykor népbetegségnek számító malária terjesztőjeként vált ismerté. Nem véletlen, hogy a maláriaszúnyogok hazai elterjedésének és a betegség átvitelében játszott szerepének tisztázását végző munkacsoport egyik kutatóbázisa, éppen a Somogy megyei Iharosberényben, a maláriával erősen fertőzött vidékünkön működött az 1930-as évek közepén. A munkát irányító szúnyogkutatók, Lőrincz Ferenc és Mihályi Ferenc, több közleményben (LŐRINCZ–MIHÁLYI 1937a, 1937b, 1938) számoltak be két maláriaszúnyog faj (*Anopheles maculipennis* Meigen, 1818, *Anopheles messeae* Falleroni, 1926) vizsgálatával kapcsolatos eredményeikről.

Szerencsére a maláriás megbetegedések az elmúlt évtizedekben már csak elvétve fordultak elő. A szúnyogkutatás az 1930-as évek végétől elsősorban a fauna teljes megismerésére, az egyes fajok a szúnyogártalomban betöltött szerepének tisztázására, valamint a szúnyogok elleni védekezés lehetőségeinek kidolgozására irányult. Ez a tevékenység már korábban is kiemelt szerepet kapott a Balaton térségében. A munka intenzitása fokozódott, amikor a Magyar Tudományos Akadémia a szúnyogprobléma országos tisztázása érdekében, 1950-ben munkabizottságot hozott létre. Ennek keretében, 1950–1951-ben, Mihályi Ferenc és Soós Árpád részletes vizsgálatokat végeztek a Balaton parti sávjában, beleértve természetesen a tó Somogy megyéhez tartozó részét is (SOÓS–MIHÁLYI 1952).

A balatoni szúnyogprobléma az 1970-es évek első felében került ismét napirendre. A jelenleg is folyó vizsgálatok eredményeképpen a terület a csípőszúnyogok szempontjából ma már jól kutatott. Ugyanez azonban nem mondható el Somogy megyéről általában, mivel a tó partvidékén kívül érdemleges vizsgálatok csak a Dráva-mentén (TÓTH 1995), a Boronka-melléki Tájvédelmi

Körzetben (TÓTH 1992), valamint a Kis-Balaton területén (TÓTH 1996) történtek.

Érdemes megemlíteni, hogy Somogy megyére vonatkozó csípőszúnyog adatokat már mintegy száz évvel ezelőtt is közöltek. A Magyar Birodalom Állatvilága (Fauna Regni Hungariae) kétszárnyúakkal foglalkozó fejezetében (THALHAMMER 1899) két faj [*Aedes annulipes* (Meigen, 1830), *Aedes cantans* (Meigen, 1818)] adatát találhatjuk Csurgóról. Néhány évvel később jelent meg a magyarországi szúnyogfélék rendszertani ismertetésével foglalkozó munka (KERTÉSZ 1904), melyben a szerző három faj [*Aedes dorsalis* (Meigen, 1830), *Culex pipiens* Linnaeus, 1758, *Mansonia richiardii* (Ficalbi, 1889)] adatát említi a Balaton déli partjáról, Ószödről (Balatonószöd).

A megye csípőszúnyog-faunája összességében jól kutatótnak nevezhető, mivel a hazai taxonok kerekén 80%-áról (35 faj + 1 alfaj) rendelkezünk már innen előfordulási adatokkal.

A Somogyból ismert fajok jegyzéke

- Aedes annulipes* (Meigen, 1830) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Thalhammer 1899, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Aedes cantans* (Meigen, 1818) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Thalhammer 1899, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Aedes caspius* (Pallas, 1771) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1996
- Aedes cataphylla* Dyar, 1916 - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1992, 1996
- Aedes cinereus* Meigen, 1818 - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Aedes communis* (De Geer, 1776) - Mihályi et al. 1952a, Mihályi – Gulyás 1963, Tóth (előkészületben). Meglehetősen ritka, Magyarországon kevés helyről ismert faj.
- Aedes dorsalis* (Meigen, 1830) - Kertész 1904, Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth (előkészületben)
- Aedes excrucians* (Walker, 1856) - Mihályi et al. 1952a, Mihályi et al. 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Aedes flavescens* (Müller, 1764) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Szilády 1941, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Aedes geniculatus* Olivier, 1791) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1995: Lárva faodvak vizében (dendrotelma) fejlődik.
- Aedes leucomelas* (Meigen, 1804) - Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth (előkészületben). Ritka.
- Aedes pulchritarsis* (Rondani, 1872) - Tóth (előkészületben). Magyarország csupán néhány pontjáról kimutatott ritka faj.
- Aedes rossicus* Dolbeshkin, Goritzkaja & Mitrofanova, 1930 - Tóth 1981, 1995
- Aedes rusticus* (Rossi, 1790) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953
- Aedes sticticus* (Meigen, 1838) - Mihályi et al. 1952a, Mihályi et al. 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Aedes vexans* (Meigen, 1830) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Szilády 1941, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Anopheles algeriensis* Theobald, 1903 - Tóth (előkészületben)
- Anopheles atroparvus* Van Thiel, 1927 - Tóth (előkészületben). Elsősorban az Alföld szikes vidékeire jellemző faj.
- Anopheles claviger* (Meigen, 1804) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1996
- Anopheles hyrcanus* (Pallas, 1771) - Mihályi – Gulyás 1963, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1992, 1996
- Anopheles maculipennis* Meigen, 1818 - Lőrincz–Mihályi 1937a, 1937b, 1938, Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996
- Anopheles messeae* Falleroni, 1926 - Lőrincz–Mihályi 1937a, 1937b, 1938, Tóth 1996
- Anopheles plumbeus* Stephens, 1828 - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, Tóth 1981, 1996. Faodvak vizében (dendrotelma) fejlődő faj.
- Culex hortensis* Ficalbi, 1890 - Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1996. Ritka, Magyarország-

1. ábra: Culicidae 10x10 km-es UTM mintavételi helyek Somogy megyében

2. ábra: A foltos maláriaszúnyog (*Anopheles maculipennis*) lárvája Fotó: Tóth S.

3. ábra: A mocsári szúnyog (*Mansonia richiardii*) nősténye vérszívás közben
Fotó: Tóth S.

nak csak néhány pontjáról ismerjük.

Culex martinii Medschid, 1930 - Tóth (előkészületben). Ritka, Magyarországnak csak néhány pontjáról ismerjük.

Culex modestus Ficalbi, 1890 - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996

Culex pipiens Linnaeus, 1758 - Kertész 1904, Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996

Culex pipiens molestus Forskal, 1775 - Tóth (előkészületben). Bár Magyarország kevés pontjáról ismert, de ritkának nem nevezhető alfaj. Magyar nevén „házi szúnyog”, a szabadban ritkán találkozhatunk vele, a lakásban viszont olykor egész télen át csípi az embert.

Culex territans Walker, 1856 - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1996

Culex theileri Theobald, 1903 - Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth (előkészületben). Ritka.

Culiseta alaskaensis (Ludlow, 1906) - Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth (előkészületben)

Culiseta annulata (Schrank, 1776) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1995, 1996

Culiseta morsitans (Theobald, 1901) - Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Tóth 1981, 1992, 1995

Culiseta subochrea (Edwards, 1921) - Mihályi - Gulyás 1963, Tóth (előkészületben) Ritka.

Mansonia richiardii (Ficalbi, 1889) - Kertész 1904, Mihályi 1941, Mihályi et al. 1952a, 1953, Szilády 1941, Tóth 1981, 1991, 1996

Uranotaenia unguiculata Edwards, 1913 - Tóth 1996. Viszonylag ritka faj, de a Dráva mente és a Balaton déli partjának elég sok pontjáról előkerült.

Irodalom

- KERTÉSZ K. 1904: A magyarországi szúnyogfélék rendszertani ismertetése – Állattani Közl., 3: 1–75.
- LŐRINCZ F., MIHÁLYI F. 1937a: Adatok a hazai maláriakérdés ismeretéhez. III. Tanulmány az *Anopheles maculipennis* varietások hazai előfordulására vonatkozólag – Népegészségügy, 15-20: 30–42.
- LŐRINCZ F., MIHÁLYI F. 1937b: Adatok a hazai malária-kérdés ismeretéhez. IV. Az *Anopheles maculipennis* varietások szerepe a malária terjesztésében hazánkban. – Népegészségügy, 18: 1–9.
- LŐRINCZ F., MIHÁLYI F. 1938: Adatok a hazai malária-kérdés vizsgálatához (*Anopheles maculipennis* tanulmányok) – Állattani Közl., 35: 1–11.
- MIHÁLYI F. 1941: A Balaton-partvidék Culicidái – Magyar Biol. Kut. Munk., 13: 168–174.
- MIHÁLYI F., GULYÁS M. 1963: Magyarország csípő szúnyogjai – Akad. Kiadó, Bp., pp. 1–229.
- MIHÁLYI F., SOÓS Á. – SZTANKAY M. 1952a: Ökologie und Ethologie der Culiciden im Ufergebiet des Balaton Sees. – Ann. Biol. Univ. Hung., 1: 79–105.
- MIHÁLYI F., SOÓS Á., SZTANKAY-GULYÁS, M., ZOLTAI, N. 1952b: Préparatifs entomologiques pour la lutte contre les Moustiques piqueurs et le paludisme sur les bords du lac Balaton, I. partie. – Acta Biol. Hung., 3: 333–364.
- MIHÁLYI F., SOÓS Á., SZTANKAY SZ., ZOLTAI N. 1953: A Balaton-menti községek szúnyoghelyzete és a gyakorlati védekezés módjai – A Magyar Tud. Akad. Biol. Oszt. Közlem., 2: 35–94.
- SOÓS Á., MIHÁLYI F. 1952: A csípőszúnyogok és a malária elleni küzdelem rovarantani előkészítése a Balaton partján – A Magyar Tud. Akad. Biol. Oszt. Közlem., 3: 555–587.
- SZILÁDY Z. 1941: Diptera kutatás a Balaton környékén – Magyar Biol. Kut. Munk., 13: 259–267.
- THALHAMMER J. 1899: Ordo Diptera. In: A Magyar Birodalom Állatvilága. Fauna Regni Hung., 3: 5–76.
- TÓTH S. 1981: Adatok a barcsi borókás csípőszúnyog faunájához (Diptera: Culicidae) – Dunántúli Dolg. Term.tud. Sor., 2: 133–142.
- TÓTH S. 1991: Adatok a mocsári szúnyog, *Mansonia* (*Coquillettidia*) *richiardii* (Ficalbi, 1889) életmódjához és magyarországi elterjedéséhez (Diptera: Culicidae) – Fol. Mus. Hist.-nat. Bakonyiensis, 10: 137–178.
- TÓTH S. 1992: Vegyes kétszárnyú (Diptera) adatok a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet faunájához – Dunántúli Dolg. Term.tud. Sor., 7: 273–287.

- TÓTH S. 1995: Adatok a Dráva mente kétszárnyú (Diptera) faunájához – Dunántúli Dolg. Term. tud. Sorozat 8: 161–172.
- TÓTH S. 1996: Csípőszúnyog biomonitorozás a Kis-Balaton Víztisztítási Rendszer II. Ütemének területén (Diptera: Culicidae) – 2. Kis-Balaton Anket, 1996 (Összefoglaló értékelés a KBVR 1991–1995 közötti kutatási eredményeiről), p. 346–357.
- TÓTH S. A Balaton-medence csípőszúnyog-faunája (Diptera: Culicidae) – előkészületben

Checklist of culicid flies of Somogy county (Diptera: Culicidae)

SÁNDOR TÓTH

The mosquito fauna of Hungary is well explored. The first data referring to the culicid fauna in Somogy county (Csurgó) can be found in the chapter written on Diptera in the Fauna Regni Hungariae (The Fauna of the Hungarian Empire, THALHAMMER 1899): [*Aedes annulipes* (Meigen, 1830), *Aedes cantans* (Meigen, 1818)]. A couple of years later, a taxonomic survey written on the mosquitos of Hungary (KERTÉSZ 1904) reported the occurrence of three more species *Aedes dorsalis* (Meigen, 1830), *Culex pipiens* Linnaeus, 1758, *Mansonia richiardii* (Ficialbi, 1889)] from the southern side of Lake Balaton (Balatonőszöd).

From the late 1930s until the early 1950s, mosquitos were studied mainly on the southern side of Lake Balaton, and later - with less intensity though - alongside the River Dráva, and in the Boronka-melléki Landscape Protection Area.

According to the data available at the present, the occurrence of exactly 80% of the Hungarian fauna is proved to be found in Somogy county. The fauna is rich in rare and special elements such as: *Aedes communis* (De Geer, 1776), *Aedes leucomelas* (Meigen, 1804), *Aedes pulchritarsis* (Rondani, 1872), *Anopheles algeriensis* Theobald, 1903, *Anopheles hyrcanus* (Pallas, 1771), *Culex theileri* Theobald, 1903, *Culiseta alaskaensis* (Ludlow, 1906), *Culiseta subochrea* (Edwards, 1921).

Author's address:
Dr. Sándor TÓTH
H-8420 Zirc
Széchenyi u. 2.
HUNGARY